

Yazılar:

GRAFİKERLER MESLEK KURULUŞU
Kazancı Yokuşu, Sağiroğlu Sok. 22/5 Taksim 80090 İstanbul Tel: 212 245 2297

Hal ve Gidiş

Erskine Childers

Graphic Design World Views, (1990)

Çeviri: Mine Haydaroglu

Beni, iletişim dünyasının eski ve katalizör işlevi gören zanaatının seçkin ve uluslararası mensuplarına hitap etmek için buraya çağırma şerefli dirdiniz ve gururlandırdınız. “Enformasyon Devrimi” Endüstriyel Devrim’in yerini aldıkça bu zanaatın da insanlığa katkısı açısından yeni bir dönem başlıyor. Ben grafik tasarımcısı değilim, ama sizin mesleğinizle ilgili çalışmalarım oldu. Dünyanın pek çok yerinde, bütün iş yaşamım boyunca, sizin yeteneklerinizden, kanımca grafik tasarımının kullanılabileceği her medyatik alanda, yararlandım. Bu nedenle buradayım ve sizin insan iletişimdeki katkılarınıza büyük hayranlık duyuyorum.

Sayın Başkan, iletişim dünyasında iletinç bir sendrom var: Grafik tasarımın sadece gerektiğinde başka iletişim araçlarına destek olarak kullanılacak bir şey olduğu fikri. Buna hiçbir zaman katılmadım. Radyo programlarında bile çalışırken kendime sürekli soruyordum: Dinleyicinin zihninde nasıl bir “resim” yaratmamız gerekiyor ve gerçek görsel malzeme olmadan bu resmi gerçekleştirebilir miyiz?

Mesleğinizin özelliklerini ve sizin programınızda “Sicil Grafik” dediğiniz konuyu düşünürken -ki bu benim ana konum olacak- size tekrar tekrar söyleyebilirim ki, yıllardır karşılaştığım iletişim gereksinimlerinde grafik görseller mutlaka gerekiyor. Tek cevap onlar zaten.

Yıllar önce, Birleşmiş Milletler’in İletişim Hizmetleri’nde yöneticiyken, Asya’daki bir ülkenin halk sağlığından sorumlu yöneticileri, onlara, kirli su kaynaklarının yerine temiz su borularının taşınması sürecinde yardımcı olmamızı istediler. Köylüler direniyorlardı. Onlara pek çok soru sorduk ve borularla getirilen suyu istememelerinin nedenini öğrendik: içebilecekleri tek suyun “Allah’ın suyu” olması gerektiğine inanıyorlardı.

Boruyla getirilen su da Allah’ın suyu olamazdı. Sağlık Bakanlığı yeni su kaynağı konusunda bir film yapmaya başlamıştı bile.

Büyük zorluklarla, pek çoğunuzun kolayca anlayabileceği nedenlerden dolayı (ciddi bir filmde animasyon kullanamazsınız düşüncesine rağmen), onları filmde bir animasyon bölümünün bulunmasına razı ettim. Bu bölümde Allah’ın suyunun nasıl yağmur şeklinde düştüğü, toprağın bunu emerek nasıl kuyularda topladığı ve bir boruyla nasıl bu suya erişilip yeryüzüne Allah’ın suyu olarak çıkarıldığı gösterildi. Animasyonun oldukça uzun olması gerekti, hazırlaması da çok uzun sürdü; çünkü köylülerin dünyanın bir kısmını, animasyon filminde tanıyabilmelerini sağlayacak görsel gelenekleri yoktu. Ama bu bölüm başarılı oldu ve filmin gösteriminden sonra seyircinin en inandırıcı bulduğu bölüm olduğu anlaşıldı. Grafik tasarımın izolasyonu ve bölümlenmesinin nedenini biraz da modern enformasyon ve iletişim mesleğinde tarih duyarlılığının az olması mıdır diye sık sık düşünüyorum. Bu alandaki iş “atmosfer”i ve ön plana çıkan psikoloji o denli “bugün”le haşır neşir ki ve o kadar gelecekte odaklanmış ki, bu alanda çalışanların çok azı tarih duyarlığına sahip görünüyor. Ancak, tarih gösteriyor ki, sizin mesleğinizin ilk icracıları, insanların oral ve kaydedilmemiş mesajlardan, kaydedilen ve insan belleğinden bağımsız mesajlara geçişini sağlamışlar: Bu mesajlar tanınabilir, görsel biçimlerde bir yerden bir yere fiziksel olarak taşınabilmiş, sonradan ideografik, derken yazılı dile, ve insan toplumlarının kapasitelerini ortaya çıkaran yeniliklere yol açılmış.

Kısaca, bu sabah gördüğümüz mü-kemmel prezentasyonun bıraktığı yerden devam edersek, sizin mesleğiniz 20.000 ila 5000 yıl önce ilk “enformasyon toplumu”nu başlattı ve o günden bu yana da bizi ileriye götürmeye devam ediyor. Sizin uluslararası komisyonunuz insanlık tarihinin ilk “grafik tasarımcısı”nı saptayıp onu şerefleştirmeyi hiç düşündümü bilmiyorum; fakat şerefleştireceğiniz kişi ya bir taşı başka bir taşın üstüne sürerek sevimli bir doğada hayvan resmi çizen meçhul kişi olmalıdır ya da böyle bir kaya üstüne

çizilmiş resimden esinlenip çamurdan üçboyutlu bir minyatür -diyelim keçi- yapan kişi olmalıdır. Bu kişi ertesi gün bu yaptığı minyatürün katılaştığını görüp eve götürünce de herkes bunun bir keçi olduğunu anlamış olmalıdır.

Bu anda artık geri dönülemez bir süreç başlar. İlk minyatürü yapan kişinin ardından bir başka kişi kil minyatürler şeklinde, bir sürü halinde keçinin “sayılabileceğini” anlar, derken uzak bir köyde satılacak sayıda keçi sayısına eşit bu tür minyatürlerin kil bir tas içinde taşınabileceği anlaşılır, sonra eğer pazarlığa girecek herkesin anlayacağı bir tür işaretle “bir keçi” temsil edilebilirse, alışverişin çok daha kolay olacağını anlaşılır ve buradan kapalı kilden bir cebin içinde böyle keçi “pul”larının bulundurulması fikrine ve bu cebin dış tarafında bulunan bir seri işaretin, cebin içindeki keçilerin hepsinin yerine geçebilir fikrine varılır ve böylece, toparlayabildiğimiz kadarıyla, tarihi değiştiren taşınabilir kil ve daha sonra kağıt üzerine kazınan, çok-simgeli, çok-rakamlı mesajlara geçilir. Daha sonra, 1300 yıl kadar önce de burada, İrlanda’da, ilk elle yazılan, elle resimlenen, ciltli kağıt “kitaplar” yapıldı. 527 yıl önce de Gutenberg İncili matbaada çoğaltıldı. O günden beri de dünya aynı değil.

Sayın Başkan, bu seçkin topluluğa hatırlatmama neredeyse hiç gerek yok: Tarihin sinyalleri bize yeni bir “devrim”e girdiğimizi bildiriyor: Enformasyon Devrimi. Bu alanda yapılan yeniliklerin hızı tahminlerin çok ötesinde. Sürekli ivme kazanıyordu aslında: 15.000 yıl önce kaya resimlerinden üzerleri simgelerle kazılı kil pullar, sadece 2000 yıl önce kil yazıtlar, daha kısa bir süre içinde de İrlanda’daki ilk tek sayıda kitaplar, 700 yıl önce kitapların basılı kopyaları, 400 yıl önce fotoğraf ve daha sonra telgraf, sadece 100 yıl önce gramofon, daktilo, telsiz radyo, telefon, önce sessiz sonra sesli film, televizyon, manyetik ses kaseti yapıldı. Şimdi ise, sadece 25 yıl içinde, ilk elektronik bilgisayar, iletişim uyduları, video teypler, holograf, tel optik tranmisyon, lazer ve kısa bir süre içinde neredeyse dümdüz ekran ve hepsinin üzerinde ve en derin önemiyile, son derece güzel ve öylesine masum görünümlü, küçük silikon çipi gerçekleştirildi.

Bir hafta önce, Atina’da 3500 yıllık asil bir kil tablete bakıyordum. Bu yazıt 15 inç karelik bir yüzey üzerinde birkaç yüz adet değerli ve değişmez rakamı “depolamış”tı ve sunuyordu. Otelime döndüğümde, yakında 262.000 sabit, enformasyon parçası depolayabilecek, çeyrek inç büyüklüğünde bir çiple ilgili haber okudum. 12 yaşındaki oğlum müzede benleydi ve eski tableti görmüş, ya-

nından da hemen geçip gitmişti. Oğlum, “şimdilik yeterli sayılabilir” dediği 64K’lik bilgisayarında kendi programlarını yazıyor. 256K’lik çip hakkındaki yazıyı okuyunca bana bakıp “Oldukça yavaşlar, değil mi?” anlamına gelecek bir şey söyledi. Gerçekten bilgisayar, insanlık tarihindeki en büyük nesillerarası uçuşumu oluşturuyor. Kendinden biraz önce gelen, iletişimdeki nefes kesici ilerlemelerin olgunluğa erişmesini gösteriyor ve Enformasyon Devrimi’nin başladığını bize haber veren ikinci sinyal oluyor. Oğluma bundan 30 yıl önce onun daktilo boyutundaki bilgisayarının birkaç yüzbin dolar olduğunu, o bilgisayarın donanımının odasını tamamen dolduracağını ve çalıştırmak için de en az bir full-time teknisyene ihtiyacı olurdu diye anlatıyorum; fakat bunların onun ilgisini pek çekmeyeceğini de biliyorum. Aynı şekilde, eğer ben Nairobi’deyken o çalıştırmadığı bir program için beni aramak istediğinde, birkaç ekstra rakamla New York’dan Nairobi denen yerde buna ulaşmasının hiç zor olmayacağı da onun ilgisini pek çekmiyor. Ancak, 1950’lerden bu yana deniz aşırı ülkelerle yapılan telefon konuşmalarının bir yılda 900.000’den 200.000 milyona üzerine çıktığı da bir gerçek. Uydular aracılığıyla yapılan görüşmelerin masrafı da 20 yıl öncesine göre 17’de 1’e indirilmiş durumda; uydular aracılığıyla yayın yapan televizyon istasyonlarının sayısı da 1950’de 0’dan 1965’te 80’e, 1975’te 7000’e ve günümüzde 30.000’e çıkmış.

O halde gezegenimizi “global köy” denen şeye dönüştüren yeni devrim bu. Enformasyon ve iletişim alanında çalışan hepimizin de nabzını hızlandırıyor. İyimserlikle işlenen bir heyecan ve toplum liderlerinin, gelecekte hepimizin iletişimle daha uyumlu olacağına yeni bir umut. Ama resim o kadar güllük gülistanlık da değil ve “global köy” bazı çok ağır karışıklıklar ve eksiklikler taşıyor. Bunları hepimiz tanımalı ve düzeltmek için ça-

Aile Planlaması Afişi (A.K. Katarika)

Bir şiir için ilustrasyon (Huang Yongyu)

lışmalıyız.

Tüm insanlık düşünüldüğünde, yeni Enformasyon Devrimi'nin dağılımı - en azından bugüne değin- Endüstriyel Devrim'den daha fazla demokratik değil. Dünya nüfusunun sadece %13'ü -ki bunlar Batı pazar ekonomisi ülkelerinde yaşıyor - tüm dünyadaki bilimsel ve teknolojik araştırma ve geliştirme kapasitesinin neredeyse %90'ına hükmediyor. Aynı azınlık tüm dünyanın ürettiği petrol ve elektrik enerjisinin %90'ını da tüketiyor. İletişim kapasitelerinin de aynı şekilde olduğunu görmek çarpıcı bir durum: Örneğin, aynı %13 dünya telefonlarının ve televizyonlarının da %90'ına sahip. Bu büyük eşitsizlikleri başka bir şekilde göstereyim: ABD'de kişi başına iki radyo, Tayland'da 7 kişi başına bir radyo, Hindistan'da ise 45 kişi başına bir radyo var. İsveç'te her 1000 kişi için 572 gazete dağıtımı sağlanıyor, öte yandan yoksul ülkelerin %28'inde hiç günlük gazete yok. Zengin Batı dünyasının dışındaki insan nüfusunun %87'sinde okuryazarlık oranı sadece %15, Batı'da ise %95.

Kısaca, zengin "Kuzey" ile yoksul "Güney" arasındaki daha çok bilinen ekonomik uçurumun yanı sıra muazzam bir "enformasyon uçurumu" da var. Bu uyumsuzlukların, yeterince fark edilmemiş, özellikle iletişim alanında çalışan herkesi ilgilendirmesi gereken bazı özelliklerini tartışmak istiyorum. İlk olarak şunu belirtiyim; "enformasyon uçurumu"nun belli bir niteliği dolayısıyla, uluslararası ekonomik ilişkilerin mevcut durumundaki eşitsizler üzerinde, "zenginlik uçurumu" konusundaki sabırsızlık giderek büyüyor. Bu, büyük bir oranda, gelişmekte olan ülkelerde mevcut iletişim olanaklarıyla mevcut kapasitenin arasındaki ve bu ülkelerin arasındaki eşitsizlik. Kuzey'den Güney'e olan enformasyon akımı çok daha yetersiz.

Okuryazarlık sınırlı da olsa, gelişmekte olan ülkelerdeki insanlar her geçen gün endüstriyelleşmiş ülkelerin ekonomik ve toplumsal üstünlüğünü öğreniyorlar: Tüketimi, gezege-nimizin kaynaklarının geometrik bir

oranda daha çok kullanıldığını ve en sade terimlerle ifade edilirse, çocukları için daha iyi bir dünya mümkün olduğunu öğreniyorlar; ama şu sırada Üçüncü Dünya ülkeleri için bu yadsınmaktadır. Tek başına transistörlü radyo bile enformasyon ve sabırsızlık yaratan bir gücü kullanıyor; bu 19.yüzyıl ve 20.yüzyılın ilk bölümü için geçerli. Sayıları sürekli artan kent ve kasaba insanlarına, Batı sineması ve yerel televizyon her gün zengin Kuzey'den imajlar gösteriyor ve televizyon reklamları son derece yoksul insanlara çoğunu satın alamayacakları tüketim mallarının ve diğer hoşlukların zevklerini ve avantajlarını bildiriyor.

Demek ki, bu uluslararası, Kuzey-Güney bağlamında "global köy"ün her zaman uyum oluşturmadığı söylenmelidir. Yeni global bağımsızlığımızın gerçeğini yansıtacak yeni bir uluslararası ekonomik ilişkiler sistemini yapılandırmak için ciddi ve somut anlaşmalara yakında başlanılmalı. Aksi takdirde, bu onyıllın çoktan yerleştirilmiş iletişim niteliği, tek yönlülüğüyle, uluslararası anlayış ve daha iyi komşuluk ilişkilerinin değil, önceden hiç akla gelmeyecek, düşünülemeyecek denli bir oranda, her an patlayabilecek sıkıntı ve kızgınlığın aracı olduğunu kanıtlayabilir. Bu konudaki gerçekler açık: Endüstriyel Kuzey ülkelerinin ekonomik kaderleri şimdi kaçınılmaz olarak az gelişmiş Güney ülkelerinininkilerle bağlantılı. Gelişmekte olan ülkelerdeki her %1,5'lik gelişme oranı için endüstriyel ülkeler %0,5'lik bir gelişme oranı gerçekleştiriyorlar. Gelişmekte olan ülkeler, birkaç yıl önce finans desteğindeki kesintiler, borçlarına uygulanan yüksek faizler, Kuzey'den ithal ettikleri mallardaki enflasyon ve Kuzey'e ihraç ettiklerine yapılan kendi pazarlarını koruma amaçlı kesintiler yüzünden hızlarını kaybedene değin Kuzey için en hızlı büyüyen pazarlardı. Ancak bu çok umut verici yeni ticaret ortamı birden yavaşladıysa, Kuzey-Güney enformasyon akımı buna uyumlu olmadı ve tansiyon giderek yükseliyor. Gelişmekte olan ülkelerin gereksinimlerine dikkat gösterilirse, Kuzey'in kendi ekonomik krizinden başka kaybedecek bir şeyi olmaz ve dünya, herkes için her şeyi kazanabilir.

Çok zayıf bir Kuzey-Güney enformasyon akımı, yakın geçmişte gerçekleşen bu hız düşüşüne kadar gelişmekte olan ülkelerde yapılan müthiş ilerlemeyle ilgili gerçekleri çok seyrek bildirdi. 1950 ila 1980 yılları arasında gelişmekte olan ülkeler, bir bütün halinde dünyadaki endüstriyel üretimdeki paylarını %5'ten %20'ye yükselttiler; brüt milli hasıllar %400 oranında seyretti, kapital oluşturma %1100 ve yetenek oluşturma %1500 yükseldi. Bu artışlar düşük noktalar-

dan başladıysa da yine de olağanüstüydü. Ama bence, aynı sömürgele-rin bağımsızlaşma sürecinde çok dramatik bir şekilde gelişen ve artan insan iletişiminin teknolojileri Üçüncü Dünya'nın ekonomik ve sosyal gereksinimlerine daha iyi bağlansaydı, bunlar çok daha hızlı gerçekleşirdi. İnsanın ilk defa aya ayak bastığı o unutulmaz günde, çalışmakta olduğum gelişmekte olan ülkede her televizyon "canlı" olarak, gerçek zamanda, -başkent evlerinde olduğu kadar taşra kasabalarında da- 380.000 kilometre ötedeki o inanılmaz ana bağılydılar. Ama, aynı ülkenin Sağlık Bakanlığı'yla birlikte, yetersiz beslenmeyle savaşmak için bir program geliştirmeye çalışıyorduk ve sadece birkaç yüz kilometre ötedeki, toplu seyredilen televizyon ekranlarında beslenme ve temizlik eğitimi konularında bize zaman ayırmaları için ikna edemiyorduk. Televizyonun "hardware" teknolojisi beraberinde ülkeye mevcut kullanım konseptlerini (software'in, o teknolojinin) haber olarak getirmişti - Batılı tarzında ve eğlence için, çünkü yöneticiler ve üreticiler de tabii ki eğitimlerini Batı'da almışlardı. O halde bu, modern iletişim yeniliklerinin, bu yeniliklere en çok gereksinim duyan halkların -tüm dünyadaki insan nüfusunun üçte birinin- ekonomik ve sosyal gelişimleri için kullanılmalarına engel teşkil eden birkaç büyük engelden biri. Hardware neredeyse kendi software anlayışını da yaratır. İnsanlık tarihinde, en muhteşem uygarlıklardan biri için hem merkez alan hem de geçiş yolu olmuş bir eski dağ ülkesinde taşradaki ilkokul öğretmenleriyle ilgili bir film yaparken, kendi araçlarını kendi sağlayan bir öğretmenin filmini çekerken de aynı temel sorunla karşı karşıya kaldım.

Bu bir temel öğretim mesajıydı, döviz bakımından müthiş ücretler karşılığında böyle hazır araçların ithal edilmesi konusunda eğitim otoriteleri çeşitli bağış verenler tarafından destekleniyorlardı.

"Sahne" (gerçek bir taşra sınıfı) hazır görünüyordu ve ben neredeyse "Action" diye bağıracaktım ki, o anda öğretmenin kullandığı zamkı masasında gördüm, plastikten dökme borusu olan cam bir şişede duruyordu. Ben yerel meslektaşlarıma böyle ithal malzemelerin taşradaki ilkokul öğretmenlerine rutin olarak sağlanıp sağlanmadığını sordum. Hayır, "Biz ağaçtan çıkan yerel bir zamk kullanıyoruz" diye cevap verdiler. Ben eğer bu öğretmen filmde ithal mal kullanırken gösterilirse, bu hareketin inanılır olmaktan uzaklığı "dağıtma efekti" yaratabilirdi.

Bir filmde "sadece en iyi malzemeler" gösterilmelidir diye cevap verdiler. Ufak ithal cam zamk şişesi yerine yerel zamk tabağı kullanmaya ik-

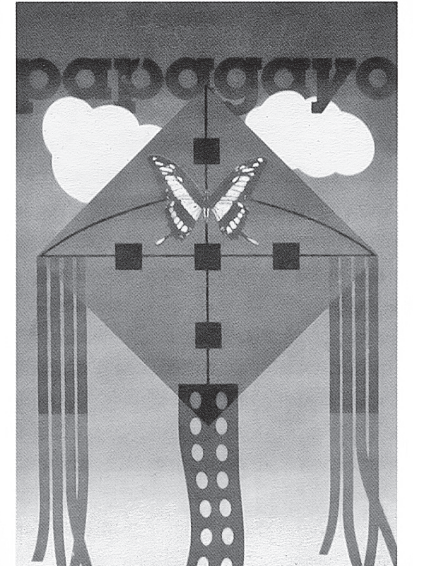
na etmeden önce üç saat boyunca yalvarmam gerekti.

Umarım, gelişmekte olan yabancı ülkelerde bu ve başka yüzlerce benzer tecrübeme dayanarak, Enformasyon Devrimi'nin, kullanıcıyı dünyanın öbür yanından getirilen uygunsuz varsayımlara entelektüel olarak bağlı kılabileceğini, bir tür zihinsel "sömürgecilik" taşıyabileceğini söyleyem yanlış anlaşılmam. Fakat gelişmenin rahatsızlık içermesi gerçeğinden çıkan başka pek çok zorluklar var. Bu rahatsızlık insanların kendi yaşamları, çevreleri, üretim biçimleri ve ailelerini geçindirme araçlarını değiştirme konusunda kendilerini riske atmamayı düşünmeleriyle başlıyor. İletişim medyasının sadece gelişme amacına bağlanması ve genellikle şehir-kökenli, okullu yapımcılar (aynı ülkeden) tarafından sonsuz görünen mesaj formülasyonları, üreticiliğin karşısında yeralabilir.

Ayrıca belli bir dereceye kadar, medya değişim araçlarıyla koordinasyon içinde olmalıdır. Belki gelişmekte olan ülkelerdeki tüm modern iletişim medyasının dikkatini çeken şey, nüfus artışı ve sonuçta aile planlaması gibi aktif programların ortaya çıkmasıydı. Çünkü otoriteler nüfus planlamasının araçları ne olursa olsun, bu tür programlarda kitle iletişiminin önemini anlayabiliyorlardı. Benim iletişimi, Destek Grubumun kurulmasından kısa bir süre sonra eğitimde kullanılan mevcut malzemelerin ve enformasyonun incelemesi istendi. Film, kitapçık ya da afiş biçiminde, iki aile gösteren ortak bir görsel tartışmaları vardı: iyi, temiz giyimli iki çocuklu gülümseyen bir aile ile hastalıklı görüntümlü, iyi beslenmemiş, üstü başı pis, altı çocuklarıyla asık suratlı anne babadan oluşan bir aile. Hedeflenen seyirci olan köylülerle bu filmin detaylarını konuştuk; kafaları karışmıştı. Tipik yorum şuydu: Çok çocuklu ailenin nesi var?

Bu anne-babalar gülümsemeliler, çünkü onlar şanslı olanlar: Çok çocu-

Uçurtma Festivali için Afiş
(Germán Montalvo)

ğün doğması bir kısmının çocukluk hastalıklarını atlatıp tarlalarda çalışabilecekleri ve yaşlılıklarında annelerine bakabilecekleri anlamına geliyor. Kısaca, şehir kökenli ekonomistler tarafından geliştirilen ve kentte beslenen medya yapımcıları tarafından görselleştirilen, az nüfuslu aileler hesabına yapılan ekonomik tartışma, hedeflenen seyircilerin algıladığı ekonominin tam tersiydi. Doğum kontrol sorunu çok daha karmaşıktı ve çok gerçek anlamıyla köylüler bunun böyle olduğunu biliyorlardı. Okuması yazması olmayan, çok yoksul, kapalı yaşayan insanlara, basit kafalılık, sofistikasyon eksikliği, değişim ve yenilikleri anlamamaları vb. gibi niteliklerin yakıştırılmasıyla bu denli çok, hiç karşılaşmamıştım. Bir şekilde onların yaşamlarına ulaştığınızda ve onların değerlerini, günlük yaşamlarını, hayatta kalma mücadelesini ve arzularını algıladığınızda, Batı'daki gibi düşünce karmaşıklığına sahip olduklarını ve çoğu kez de daha sofistike, çok daha eskiden beri var olan, oturmuş ve yaşama daha kökten bağlı olduklarını görüyorsunuz. En azından değişimlere ve yeniliklere açık olmaları ve teknik enformasyonun onlara anlayabilecekleri şekilde verildiği takdirde riske atılmak onlara anlamsız gelmiyor. Bazı çevrelerde riyakarlık olarak görülse bile, benim gördüklerimden edindiğim görüş şu ki; en yoksul ve en mahrum bırakılmış insanların kendi gelişimleri için karar verme yetenekleri mutlaka okuryazarlığı gerektirmiyor. Giderek büyüyen korkum olan muazzam bir ironiye şahit oluyoruz: Görsel iletişim teknolojisinin muazzam ilerleme kaydettiği ve maliyetinin azaldığı ve aynı iki onyılda içinde, basılı yayın medyaya gösterilen ilgi, gelişmekte olan ülkelerdeki görsel fırsatların ihmaline yardımcı olmuştur. Bu konuda yanlış anlaşılacak istemiyorum. Şüphesiz, ideal koşullarda, okuma yazma eğitimi ve klasik okul sınıflarının sağlanması tüm vatandaşlar lehine gelişime katkıdır. Ama iki milyar insan için koşullar hiç de ideal değil: Gelişmekte olan ülkelerin çocukları ve gençleri için resmi eğitim olanakları son derece zorlu ve tecrübe gösteriyor ki, resmi olmayan ve resmi okul tarzı dışında okuma yazma olanaklarının sunulması ve korunması kitle hareketlerini gerektiriyor; bu da devrimci bir ulusal ruhun yükselmesini ve organizasyonu ön koşul olarak sayıyor, bu ise şimdiye değin pek çok gereksinim içinde olan ülkede gerçekleşmedi.

Bu koşullarda, ben eminim ki, iyi araştırılmış ve programlanmış görsel medya kullanılarak okuryazarlık sağlanabilir ve ekonomik ve sosyal gelişimde çok daha fazla başarı elde edilebilir. Eğer teknoloji hazırsa neden

Kurumsal Broşür (Yeshwant Choudhary)

böyle bir işe girilmiyor? Bugüne değin bunun başarılma olmasına beş neden sayacağım. Birincisi; dünya, genişçaplı ulusal ilerlemenin ancak okuryazarlık varsa olduğu öngerekçesine genelde inandırılmıştı. İkincisi; daha önce belirttiğim ironik bir fenomen de var: Batı'nın genelde medyayı amaçsız ve yönsüz kullanımının (resmi eğitim dışında) konseptlerinin yayılması. Üçüncü neden; görsel medyanın içinde gelişmişe benzer bir önyargı: Görsel iletişim biçimleri arasında en sofistike ve en karmaşık olanların profesyonel ilgiye layık olduğuna dair eğilim. Oysa gereken, yeni bir multimedia iletişimsi ki bu kişi severek ve gururla, tamamiyle seyircinin gereksinimlerini gözönünde bulundurarak, onların görsel "geleneklerini" ve verilen mesajları düşünerek, video teyp ya da televizyonu, bir sonraki hafta sesli slaytları, bir ay sonra köy gölge kuklası tiyatrosunu seçebilsin. İletişimin gelişim sürecinde, kişilere ve gruplar için yapılan görsel medyanın ihmal edilmesiyle çok hata yapıldı.

Merak uyandırıcı yeni teknolojilerimizi yeterince kontrol edemememizin dördüncü nedeni de belki, para yatırımcısı Batı'nın kendisini geliştirmekte olan ülkelerde büyük çaplı uygulamalar yapmak için fazla "ileride" olduğunu sanması.

Beşinci ve en sistematik neden de geçen 30 yıldaki gelişimin, insan iletişimini gelişim sürecinde önceliği olmayan "yumuşak taraf" olarak gören Kuzeyli ve Güneyli ekonomistlerin elinde olmasıdır. Gelişim projelerinin bütçelerinde iletişime çok seyrek fon ayrılır. Eğer ekonomistlerin eğitimleri, insanın ekonomik ve sosyal tarihinde iletişimin rolünü ve işlevini içerse tüm dünya bunun yararını gördü.

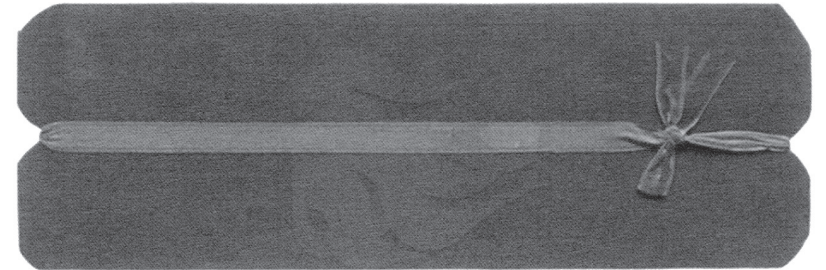
Ve Sayın Başkan, böylece tam bir daire tamamlamış oluyorum: Özellikle burada bahsedilen yeteneklere ve sizlerin geçmişimizde olduğu kadar geleceğimizdeki rolünüze de geri dönüyorum. Sizin de bildiğiniz gibi,

sizin mesleğinizin öncüleri bugün gelişmekte olan ülkeler olan bölgelerde başlamışlardı. Avrupa "Üçüncü Dünya'nın birinci olduğu" sırada elde ettiği ve neredeyse bütün temeli entelektüel ve teknik alanlarda yaptığı başarılar üzerine kurarak "Orta Çağ'dan çıktı. Bugün, Enformasyon Çağı'nda, Endüstriyel Devrimi yenen ekonomik ve sosyal eşitsizliklerin üstesinden gelmek istiyorsak, insanın iletişim kurma kapasitesini ortak bir hazine olarak düşünmeliyiz. Gezegenin meçhul bir yerinde bir mağarada bir taş ile bir kayanın üzerinin çekingence çizilmesinden bu yana olağanüstü insanlık macerasında vardığımız aşamayı nasıl değerlendireceğiz? iki ana boyut -görsel ve işitsel- arasında, yeni teknolojik patlamada görselin daha baskın çıktığı görülse de, insanın hayranlık uyandırıcı ve neredeyse spontan bir denge dileği olduğunu görüyoruz. Televizyona rağmen radyo hala ayakta; hatta bazılarında göre televizyon nedeniyle, ekrana nispet olarak ayakta. Başka yönlerden de, görsele olduğu kadar sese olan bu gereksinimin kanıtı var- kulaklıkla dinlenen kasetlerde müzik reproduksiyonlarının muhteşem kalitesi ve televizyonun ekranda imajlarla (oldukça garip olduklarını söylemeliyim) popüler müzik sunma yollarını bulma gereksinimi. Bilgisayar bile ses reproduksiyonuna yönetiliyor. Basılı metin alanının daha baskın gö-

Doğa'daki helezonların -bir deniz kabuğu ya da ağaçlarda olduğu gibi- muhteşem güzelliğini görüyorum sanki.

Ama gezegenimiz bu yeni Enformasyon Devrimi'ne girdikçe, sentez yapabilmeye edinilen bu yeni yetenekler, görsel iletişimde düşünülebilecek her türlü biçime ve eski kullanıma istenildiği gibi dönmeyi, sizden önce gelen meslektaşlarınızın hiçbir zaman düşlemediği bir sosyal sorumluluğu getirmiştir. Zengin Kuzey'de, - buna hiç şüphe yoktur- geçmiş nesillere nazaran her tür bilgi alanıyla ve sanatla daha görsel, daha grafik bir uyum içinde olacak seyircileriniz olacaktır- Bu onyılda Kuzey'li çocuklarımızın olduğu gibi. Tarih içerisinde daha mahrum bırakılmış ve giderek sabırsızlaşan Güney'de, sizin de önerdiğiniz gibi, milyonlarca insana okuryazarlık ile değişimin ve gelişimin araçları konusunda okullarda edinilen sanıların üzerinden "kurbağa atlayışı" sağlama olanağı vardır eğer bu olanaklara yeterince gözleri ve zihinleri açabilirsiniz.

Bütün bu fırsatlarla, bu potansiyelle, bu sosyal sorumlulukla ne yapacaksınız? "Geleceği biçimlendiren ve tasarlayan başka profesyonellerle birlikte karşılıklı daha iyi iletişim ve ilişki kurma isteği" olarak tanımlanmış "tasarımda iletişim" temasını tartışmak üzere buraya toplanan sizler. Yüzyıllardır gelişen yeteneklerinizi ve duyarlılığınızı, insanlığın mükem-

Nikâh Davetiyesi (Yeshwant Choudhary)

ründüğü yıllardan sonra, teknoloji, işitsel iletişim ile kurulan ilk köprüyü yeniden yapılandırması için ilginç bir sosyal talep altında olabilir. Bunu belirttikten sonra, grafik tasarımcısını doğrudan ilgilendirecek yeni ve müthiş bir sentezin oluşacağına çoktan belli olduğunu kabul ediyorum. Bu öyle bir sentez ki, içinde görsel simgelerin eski kullanımları ve "şifreler" metinle yan yana kullanılır ve aynı zamanda hem çok yeni, hem de çok eski olan bir tür representasyon ve karmaşıklık oluşturulur.

Oğlumun arkasında durup bizim zararsız, ama talebi çok yeni "arkadaşımızı" -imleci- bilgisayar ekranında bir grafik programında izlediğimde, zihnimin geometrik Antik Yunan dekorasyon ekolünü, İslam mozaik karolarının şaşırtıcı simetrisini, ya da, (bence bu da çok önemli.)

mel ilerleme yeteneği kadar, hata yapma, sosyal kayıtsızlık hatta yok ediş niteliklerini görmelerini -kelimenin tam anlamıyla görmelerini- sağlama yolunda kullanmanız için size yalvarıyorum. Dünyamızın giderek "net görülemeyecek" (terime de dikkat edin) kadar karmaşılaştığına dair inanç konusunda sürekli baskı altındayım. Giderek hızlanan politik ve sosyal karar verme gereksinimlerinin fazla görsel ve sembolik iletişime de dalmadan incelenmesi konusunda... Size sunmak için araştırdığım meydan okumalardan bir örnek: Ortaklaşa nükleer karşıtlığının kutsal temasının karmaşık çılgınlığını anlatmanın ya da iletmenin hiçbir yolu kaldı mı... insan teknolojisinin bu uç zarar noktasını resmetmenin...ne yapması gerektiğini, ama garanti veremediğini görselleştirmekten baş-

ka ve bir bilgisayarın elektronik hıçkırığı ya da bir açık noktadan dolayı tüm çılgın yapı yıkılırsa ne olur?

O halde gezegenin her yanında sizin mesleğinizin insanlığın kaderinde her zaman sahip olduğu rolü hatırlamanızı ve işinizi bununla doldurmanızı istiyorum. Sizin insanlık durumunu resmetmede ve hem insan hem de diğer doğa yaşamının kalitesini iletmedeki yetenekleriniz, daha önce benzerine hiç rastlanmamış ve gezegenin gerçekten ihtiyacı olan netlik içeren yakın yıllarda da göz ardı edilmeyecek: Başarılarımızı algılamaktaki netlik, insan ve çevrede oluşturduğumuz masrafları algılayışımızdaki netlik, birkaç saklı "tuzağı" algılamaktaki ve kontrol edilemez teknolojinin bizi götürdüğü spiritüel açıdan mahvedici sosyal çıkmazlar. Mesleğiniz kendi mirasına dönüyor, tam bir daire tamamlıyor. İnsan topluluğunun doğuşunda olduğu kadar şimdi de size ihtiyacımız var. Bizi yanıltmamalısınız; çünkü arada tek bir parlamayla ya da Tanrı'nın bize verdiği çevremize zarar vermenin birikimiyle kendimizi nasıl mahvedeceğimizi öğrendik; yine de tarihsel seçimin öte yanında kendimizi tanımlamalıyız, Birleşmiş Milletler'de ve Uluslararası İnsan Hakları Beyannamesi'nde kendimiz için bir seri asil amaç tanımladık. Çocuklarımızın daha mükemmel bir yaşamlarının olması, daha geniş özgürlüklerinin olması için. Bunlar insanlık macerasına yeni bir anlam ve verimlilik sağlayabilirler. Yüzyıllar içinde, bence siz kendinizin bildiğinden fazla ya da kabul etmek istemediğiniz kadar çok önemli bir rol oynadınız. Belki de mesleğinizin tarihinde ilk defa olarak sizin dürtülerinizi, yaratıcılığınızı anlayan seyircileriniz var. Siz insan sezisi alanında merkezi konumdasınız; bu tartışma dışıdır. Şimdi yüzyıllardan hatta binyıllardan sonra kaderimizi değiştirebilirsiniz.

Size çok ağır meydan okumalar sunduysam tekrar affınızı diliyorum. Fakat çok ağır ve neredeyse olanaksız görünen bir görevle karşılaştığınızda yaratıcılığı yeşermeyen, dolup taşmayan tek bir iyi grafik tasarımcı tanımıyorum. Bu haftaki program, sizin insanlık durumundaki rolünüzle ilgili olacak. Bu uğraşının ve yaratıcılığın yeşil ülkesinde, spiritüel değerlerin yaşadığı bu yerde, umarım bu günleri en iyi şekilde değerlendirirsiniz. Tarih sizin hakkınızda bir kere daha muhteşem yargısını verecek; fakat şimdiden sonra daha çok saygı göreceksiniz, çünkü artık hafiften alınamazsınız. Hepimize yaşamdaki yerimizi algılamamızda ve yerimizi seçmemizde yardımcı oluyorsunuz. Şimdi de anlamamızı sağlamalısınız ki geleceğimizi daha akıllıca ve kendinden emin olarak yönlendirebilelim. ●

Avrupa'daki Güncel Eğilimler

Dieter Urban

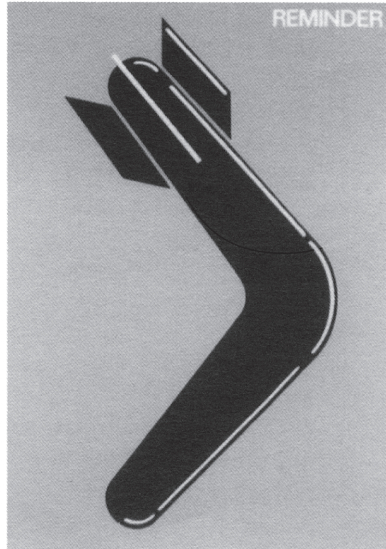
Graphic Design World views, (1990)

Çeviri: Mine Haydaroglu

Grafik tasarım kadar uluslararası yelpazesi olan pek fazla meslek yoktur. Müşterinin bürosu birkaç blok ötede olsa bile, ilk temasın kurulmasından itibaren dergilerden, kitaplardan ve sergilerden edinilen tecrübeler, seçilen yönler, istekler, tartışmalar ve fikirler diyalogun parçası olurlar. Bu kendi içinde olumludur ve öyle kalmalıdır. Ancak, bugünlerde karşımıza çıkan muazzam enformasyon seli nedeniyle kendini işine adanmış tasarımcı fazla dolma noktasına gelebilir. Kültürel, politik ve nüfus yoğunluklarının en belirgin olduğu Avrupa'da, bu durum, bir turist in coğrafyaya bakış açısı örneğiyle gösterilebilir: Geçmişte güneşe yolculuk günler, hatta haftalar alırken, günümüzün stres dolu gezginleri bir jete biniyorlar ve bindikleri yerin ısısından 20 derece düşük ısıda bir yere ayak basarken kahvaltılarını henüz bitirmiş oluyorlar. Bu insanlar "trans-göçmen" olmuşlar.

Savaş sonrasında grafik ile ilgilenen turistlerin New York ve Tokyo'nun yanı sıra gittikleri en önemli iki kent Avrupa'daydı: Basel ve Zürih. Japonlar gezilerinde Bauhaus mimarisini öğrendiler; Yugoslav, Çekoslovak ve Polonyalı karikatürcüler Disney usulü ikonografiden yararlandılar; diğer Avrupa ülkeleri reklam tasarımını alanındaki bebeklik dönemlerini Amerikan pazarlama stratejilerini kullanarak geçtiler ve Almanca konuşan Avrupalılar tipografik İsviçre afişlerini dikkatle incelediler. Bu

Afiş, 1985 (Trio Drzewinski)
Icograda tarafından Birleşmiş Milletler Barış Yılı'nı desteklemek amacı ile kartpostal olarak yayınlanmıştır.

"çit üstü bakış", insanların gerçek ve grafik eğilimli isteklerini tatmin etmekle kalmadı, hiçbir zarar vermediği de belli oldu. Ortak kültür, dil ve zihniyet sayesinde, usta ile spiritüel izleyicisi arasında zorlanmadan oluşabilen ilişkinin sonuçlarını bugün grafik tasarımın mükemmel görsel örnekleri olarak görüyoruz. Bu 20 yıl önceydi.

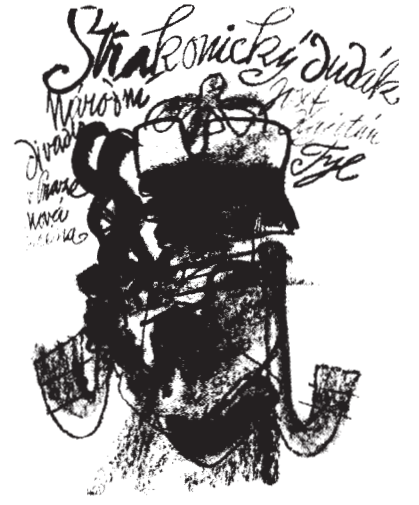
Grafik tasarım çevrelerinde, 1960'lar altın yıllar olarak anılır çoğunlukla, 70'ler ise gümüş yıllardır. Daha sonra neler oldu Avrupa'da?

Yeni Dünya'nın sosyal çalkantısı spiritüel şoklara neden oldu; bunun dalgaları özellikle okyanusun bu yanında sellere yol açtı. Yeni altkültürler, seks ve şiddet üslupları ile burada bizim düşüncelerimizi değiştiren hightech üretim ve yaygın tanıtımla birleşen değerlerdeki değişme, yeterince hızlı olarak çözülmedi. Bu, bir ikileme yol açtı: Tasarımcılar aydın hayalgücüne ve tasarım yöntemleriyle beslenmiş tasarım potansiyeline sahip olsalar da, çağdaş tasarımcılar

Opera Afişi, Doktor Faust 1980
(Günter Kieser)

geçmişteki birkaç yaratıcı dönemde oluşturulmuş stilleri taklit eden, vicdansız, "deja-vu" çılgınlıklarına döndüler. Metaforu sürdürelim; geçmiş tasarımcıların tasarımlarında entelektüel "trans-göçmenler" oldular. Çoğunlukla yüzeyin altına inmiyorlar: en azından içeriği göz ardı eder görünüş biçimi dramatize ediyorlar. Yeni olan yetiştirilir. Bu kendi içinde kötü olmayabilirdi, ancak eğer grafik tasarım müşterinin fikirlerinin bir ifadesi olarak gelecek nesillere bırakacağımız bir kültürel vasiyet olacaksa, saldırgan işadamlarının öncülük ettiği son modalara boyun eğmek bir saplantı haline gelmemeli. Sanat yönetmeni, yazar ve hoca Steven Heller her uluslararası düşünen grafik tasarımcının kendi sosyal çevresi kadar gereksinim duyduğu vazgeçilmez yıllıklarından birinin girişinde şöyle yazar: "Belki bu konuyu konuşmak bir klişedir, sonuçta uzun yıllardır hep aynı eleştiriler

Sergi Afişi (Josef Flejsar)

yapılıyor. Kuşkusuz günümüzdeki neslin grafik tasarımın sözlüğüne ya da mirasına önemli katkıda bulunup bulunmadığını cevaplamamızın tek meşru yolu, zamanın döktüğü bir genel bakış olur. Ancak, çağdaş akımların, modaların ve spesifik çalışmaların yararlarının ve zararlarının hemen ve açıkça tartışılması, gelecekte çağdaş girişimin nasıl değerlendirileceğinin temel kurallarını oluşturacak. Bu nedenle, eleştirel yorumlar üretmek son derece önemli, oysa bu konuda günümüzde bir duraksama yaşanıyor. ●

YAZILAR

Grafikerler Meslek Kuruluşu
Derneği adına sahibi
Sadık Karamustafa
Sorumlu Yayın Yönetmeni
Bülent Erkmen
Hazırlayan: Esen Karol
Para ile satılmaz.
Tüm hakları saklıdır.
Dizgi: Osman Tülü TIPOGRAF
Basıldığı yer: OFSET YAPIMEVİ